

Верш Максіма Багдановіча «Пагоня» ў музычным мастацтве

У творчай спадчыне М. Багдановіча верш «Пагоня» займае асаблівае месца. На папярэдніх чытаннях «Максім Багдановіч і сучасны літаратурны працэс» прагучаў даклад кітайца Лі Эр Юна, у якім гаварылася пра музыка-паэтычныя асаблівасці і паэтычную тэхніку «Пагоні» ў супастаўленні з творам кітайскага паэта Ай Цына «Я люблю гэтую зямлю» [3]. Такое ўспрыманне невыпадковае: творы беларускага паэта адрозніваюцца меладычным гучаннем, ствараюць уражанне спалучанасці паэзіі і музыкі, або музыка-паэтычнай гармоніі. Кампазітары М. Шчаглоў (Куліковіч), М. Равенскі, І. Лучанок, У. Мулявін і інш., звяртаючыся да паэзіі М. Багдановіча, знаходзілі ў ёй тое, што само нібы стварала музыку. Верш «Пагоня» стаўся адным з такіх шэдэўраў. Першым такім музычным творам, паводле часу напісання музыкі, з'яўляецца вядомая французская Марсельеза, цяперашні гімн Францыі. Справа ў тым, што калісьці верш быў проста штучна кімсьці спалучаны з вядомым напевам. Пры гэтым сама мелодыя «Марсельезы» ў варыянце «Пагоні» атрымалася ў пэўнай ступені скарочанай, гэта значыць без некаторых частак, і таму спрошчанай. Несумненна, той, хто паклаў верш на мелодыю «Марсельезы», разумеў «Пагоню» як гімн нацыянальнага адраджэння з рэвалюцыйным адценнем.

Разгледзім пачатак верша-песні: «Толькі ў сэрцы трывожным пачую / За краіну радзімую жах...». У першым і другім радках адразу бачыцца метрычная несудаднасць з арыгіналам музыкі паводле колькасці складоў. Такое выкананне гучала ў першай палове XX ст. (20-я–30-я гг.). У канцы 1980-х – пачатку 1990-х гг., калі ў Беларусі назіраўся ўздым нацыянальнага адраджэння, «Пагоню» на матыў «Марсельезы» актыўна спявалі беларускія нацыянал-патрыёты на розных сходах, вечарынах і іншых акцыях. Песню выконваў пад гітару Валеры Пазнякевіч, тэкст яе друкаваўся ў самвыдатаўскай прэсе [2, с. 6].

Існуюць розныя больш-меней вядомыя і амаль невядомыя мелодыі на верш «Пагоня», якія часам пісалі непрафесійныя аўтары, што сведчыць пра яго папулярнасць сярод беларусаў. Гаворка пойдзе пра значныя, найбольш адметныя музычныя прачытанні твора М. Багдановіча.

У час Другой сусветнай вайны «Пагоня» была пакладзена на музыку славытым беларускім кампазітарам М. Равенскім. У 1950 г. яго запрасілі ў бельгійскі г. Лювэн. Там спяваў створаны кампазітарам хор беларускіх студэнтаў, які прапагандаваў беларускую песню. У 1952 г. – за год да смерці – М. Равенскі наладзіў выпуск шасці грамафонных плітак з запісамі дванаццаці мелодый, у тым ліку і «Пагоні», у камерным выкананні гэтага хору. У 2001 г. выйшаў кампакт-дыск «Мікола Равенскі. Магутны Божа: незабыўная спадчына», куды таксама ўвайшла «Пагоня». Для гэтага музыка ператлумачэння верша М. Багдановіча характэрна гучанне паходнага маршу, які паводле рытму найбольш стасуецца з пешым рухам.

«Пагоня» пакладзена на музыку другім слынным беларускім творцам – М. Шчагловым (Куліковічам). У наш час даволі вядомае выкананне згаданай песні Данчыкам (альбом «Мы яшчэ сустрэнемся», 1992). І гэтак музыка ператлумачэння твора зроблена ў стылі вайскавай песні, але, у адрозненне ад М. Равенскага, як паходны кавалерыйскі спеў (рытм судадны коннаму бегу –

рысі). У музычнай інтэрпрэтацыі ствараецца рамантычны настрой. Мелодыя М. Шчаглова мела шырокую папулярнасць у беларускіх патрыятычных колах і спявалася беларусамі Беласточчыны.

Гаворка ідзе пра запісы гэтай песні на эміграцыі. Сапраўды, доўгі час у перыяд існавання СССР верш «Пагоня» амаль не публікаваўся, хоць сцвярджаць пра яго тагачасную фактычную забарону нельга. Шмат якія вершы Янкі Купалы наогул тады не друкаваліся, у той час як «Пагоню», хоць і вельмі рэдка, але ўключалі ў выбраныя творы М. Багдановіча [1, с. 179–180]. Сам гістарычны вобраз Пагоні таксама не ўспрымаўся ўладамі як варожы. У некаторых кніжных выданнях, нават у школьным падручніку па гісторыі БССР, змяшчалася выява старажытнага герба Вялікага Княства Літоўскага. Разам з тым у тагачаснай свядомасці замацавалася насцярожанасць да музычнага выканання «Пагоні» – твора з выразнай нацыянальнай ідэяй. Таму перадача запісу выканання па радыё ўяўлялася немагчымай. Сёння геральдычная выява Пагоні прысутнічае на некаторых афіцыйна зацверджаных гербах беларускіх гарадоў і шануецца як гістарычная каштоўнасць.

У 1993 г. песня «Пагоня» загучала ў выкананні У. Мулявіна з ансамблям «Песняры». Яе праспявалі і на фестывалі «Славянскі базар». Гэты легендарны спявак, кампазітар і кіраўнік біт-гурта даў новае музычнае тлумачэнне ідэі верша (архіўны запіс у кампакт-дыску «Юность», 2006). У. Мулявін зрабіў прыпеў з фрагмента твора (яго шматгалоссе гургожа спяваюць салісты гурта): «Маці родная, Маці-Краіна! / Не ускіньце гэтакі боль... / Ты прабач, Ты прымі свайго сына, / За Цябе яму ўмерці дазволь!...». Гэта ўжо лірыка-драматычнае прачытанне багдановічаўскага шэдэўра, у параўнанні з іншымі яно больш філасафічнае і нават трагічнае. «У бязмерную даль вы ляціце, / А за вамі, прад вамі – гады. / Вы за ким у Пагоню спяшыце? / Дзе шляхі вашы йдуць і куды? / Мо яны, Беларусь, дзяліліся / За тваімі дзяцьмі уздагон, / Што забылі цябе, адракліся, / Прадалі і адалі ў палон?». У апошніх радках спявак пераходзіць на распачнае павышэнне голасу, напружана, драматычна заклікае: «Біце ў сэрцы іх, біце мячамі...». Можна сказаць, што гэта поўная процілегласць музычнаму твору М. Равенскага, стылізаванаму пад гімн.

Песня на словы «Пагоні» з музыкай Л. Вольскага запісана ў альбоме «Я нарадзіўся тут» (трэцяе выданне, 2000) у выкананні самога кампазітара, музыкі і спевака. Матыў твора бадзёры, аптымістычны, жыццесцвярджальны, у ім адчуваецца пэўнае падабенства да інтэрпрэтацыі М. Равенскага, хоць у цэлым ён мае сваё арыгінальнае, сучаснае гучанне. «Пагоню» спявалі таксама салісты аркестра М. Фінберга з музыкай І. Паліводы.

Музычная творчасць, звязаная з вершам М. Багдановіча «Пагоня», працягваецца. Зусім нядаўна, 10 снежня 2011 г., на пятым фестывалі «LIVEinRock» у Полацку рок-гурт «Metalgues» (стыль «folk-trash-metal»), які стаў пераможцам, з салістам В. Мазалеўскім выканаў песню «Пагоня» на словы беларускага класіка.

Трэба заўважыць, што ў кожнай згаданай тут песні тэкст паэта пэўным чынам трансфармуецца: замест слова «Літоўскай» («Старадаўняй Літоўскай Пагоні...») ужыта «Крывіцкай». Гэта тлумачыцца тым, што далёка не кожны можа ўсвядоміць гістарычнае значэнне слова Літва.

Такім чынам, сярод музычных інтэрпрэтацый «Пагоні» ёсць марш, паходны спеў, лірыка-драматычная песня, аднак усіх іх яднае патрыятычная ідэя, выказаная паэтам. Напісанне музыкі на верш М. Багдановіча «Пагоня» спрыяла, спрыяе і будзе спрыяць далейшай папулярызацыі гэтага паэтычнага шэдэўра. Пра яго шырокую вядомасць можа сведчыць і вобразнае прачытанне «Пагоні» ў розных галінах творчай дзейнасці інтэлігенцыі. Напрыклад, майстар шахматных эцюдаў Я. Дзвізаў з г. Жлобіна стварыў шахматна-паэтычны твор, дзе выкарыстаў вобразны змест верша беларускага класіка [4, с. 39–40]. У эцюдзе – чатыры дыяграмы з паралельнымі часткамі цалкам пададзенага паэтычнага тэксту. Галоўнымі «дзеійнымі асобамі» ў ім выступаюць менавіта коні.

Літаратура

1. Багдановіч, М. Выбранае / М. Багдановіч. – Мінск, 1977.
2. «Голас беларуса»: грамадзка-культурнае выданьне беларускага таварыства культуры «Сьвітанак». – Рыга. – 1989. – № 2.
3. Ли Эр Юн. «Погоня» Максима Богдановича и «Я люблю эту землю Ай Цина»: сопоставительный анализ музыкально-поэтических особенностей и вокальной техники / Ли Эр Юн // Максим Багдановіч і сучасны літаратурны працэс: матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф., прысвеч. 100 годдзю першых публікацый вершаў Максіма Багдановіча, Мінск, 27 ліст. 2009 г. – Мінск, 2011. – С. 51–55.
4. «Шахматы – плюс». – 2003. – № 1.